

דער

פָאַלְדָּגָם איַן חֶבְזָן

א

גוט-מארגן, זיידי! הײַנט בין איך אויך אויפגעשטאנען פֿרִי אָזּוּי וְויַדוּ.
כַּהֲבָר כְּמַעַט נִשְׁתַּחַת גַּעֲקָעַנְתַּת שְׁלָאָפַן פֿוֹן שְׁרָעָקַ! סְהָאַט זִיךְ מִיר גַּעֲהָלָטַן
אין איין חַלּוּמַעַן פֿוֹן אַרְאָבָעַר וּוָאַסְּשִׂין, שְׁטָעַכְּן אָוּן מַאֲרַדְּן הַזְּ...

אוֵי יַאֲנְקָעַלְעַ, הַלּוֹאַיַּ וּוֹעַן סְיוֹוָאַלְטַ נָאָר גַּעֲוָעַן אַחֲלוּם. דַּו בִּיסְטַ נָאָךְ אַיְוָגַ
קִינְדַּ, דַּו וּוֹיִיסְטַ נָאָר דַּי יַעֲצְטִיגַע גַּעֲשָׁעַנְנִישַׁן. איך הַאֲבָשָׁוִין אַבָּעַר מִיטְגָּעַהָאַלְטַן
איַן מַיִּין לְעַבְּן זַיְעַר אַסְּאָךְ מַלְחָמוֹת דָּא איַן אַרְצַ-יִשְׂרָאֵל. אָזּוּי אַיְזַ עַס. זִינְטַ דַּי
צִוְּנוּים הַאֲבָן אוּפְגַּעַשְׁטָעַלְטַ זַיְעַר מִדְּינָה, לְעַבְּן דַּי אַידְן איַן אַרְצַ-יִשְׂרָאֵל איַן
אוּמְרוּזַן.

וּוָאַסְּ זַאֲגַסְטוּ זַיְידַי? דַּי צִוְּנוּים הַאֲבָן עַס צַוְּגַעַבְּרָעַנְגַּט? ? אָוּן איך הַאֲבָגַעְמִינְט,
אוֹזְ אַיזְ פּוֹנְקָט פְּאַרְקָעַרְט... אֹזְ וּוֹעַן נִשְׁתַּחַת זַיְיַ, וּוָאַסְּ זַיְיַ שְׁלָאָגַן זַיְיַ מִיטְ דַּי אַרְאָבָעַר
אוֹן שִׁיסְן צְוָרִיקַ, וּוֹאָלְטַ נָאָךְ גַּעֲקָעַנְתַּ זַיְיַ אַסְּאָךְ עַרְגָּעַר!

איַיְ-איַיְ-איַיְ, יַאֲנְקָעַלְעַ! סְיוֹוָאַנְדָּעַרְטַ מִיךְ אָרִיךְ דִּיר אֹזְ דַּו הַאֲסְטַ גַּעֲקָעַנְתַּ
טְרָאָכְטַן אֶזְעַלְכְּעַ זָאָכַן. אָוּדָאַיְ יַעֲדָעַר אַרְאָבָעַר וּוָאַסְּ הַרְגָּעַטַּ אַיְדַּ אַיְזַ אַרְצַחַ,
אוֹן הַקְּבַּ"הַ וּוֹעַט זַיְיַ מַעְנָעַן פָּאָר יַעֲדַן טְרָאָפַן אִידִּישַׁ בְּלוּטַ וּוָאַסְּ אַיְזַ דָּוָרַ זַיְיַ
פָּאָרְגָּאָסַן גַּעַוְואָרַן. אַבָּעַר אָוִיךְ אַוְילְדָעַר הַוּנְטַ, וּוְילְאָגַגְ מַרְיִיצַט אִים נִשְׁתַּ אָוִיךְ -
בִּיסְטַ עַר נִשְׁתַּ. הַאֲסְטַוּ דַעַן נִשְׁתַּ גַּעַהָעַרְטַ דַעַם טְרָעַפְלִיכְן מַשְׁלַ, וּוָאַסְּ דָעַר
סָאָטָמָאָרְעַרְטַ רְבִּי זַיְיַ בְּרָעַנְגַּט אָוִיךְ דַי צִוְּנוּים, אַיְזַ זַיְיַ הַיְילְגַּן סְפַר "וַיּוֹאָלַ מִשְׁהַ"

(מָאַמְרַ שְׁלַשׁ שְׁבֻועֹתַ סִיְ' קִיְ'אַ)?

וּוְעַלְכָעַר מַשְׁלַ זַיְידַי? אָפְשַׁר קַעַנְסָטוּ מִיר עַס דַעְרַצְיִילַן?

זַיְעַר גַּעַרְן יַאֲנְקָעַלְעַ.

סְאַיזְ גַּעֲוָעַן אַמְעַטְשַׁ, אַרְשַׁע אָוּן אַכְזַרְ, אַנוּקְמַ וּנוּטַרְ, וּוָאַסְּ הַאֲטַ גַּעֲוָאַלְטַ
נִקְמָה נִעְמָעַן אַיזְ זַיְיַ שְׁוֹנָא אָוּן פְּאַרְבָּרָעַנְגַּן זַיְיַ גַּאֲנַצְנַ פְּאַרְמָעַגְן. וְויַ אָזּוּי קָעַן עַר
עַס אַבָּעַר טָאָן, אַן דַעַם וּוָאַסְּ מִזְאָלַ אִים כַּאֲפַן בַּיַּדְעַר מַעַשָּׁה? הַאֲטַ עַר גַּעַדְיִנְגָעַן
אַשְׁלָעַכְטַן מַעְנַטְשַׁ, אַבְּאַנְדִּיטַ, וּוְעַלְכָעַר הַאֲטַ שְׁוֹין גַּעַהָאָט פִּילַ עַרְפָּאָרָוְגַּ אַיזְ
אֶזְעַלְכְּעַ זָאָכַן, אַזְ יַעֲנַעַר זָאָל אַוְיסְפִּירַן דַעַם שְׁלִיחָותַ אָוִיךְ אַן אָוְפַן וּוָאַסְּ קִינְעַרְ זָאָל
נִשְׁתַּ וּוֹיסְן וּוֹעַר סְהָאַט דַאָס אַפְגָעַטְאַן.

דָעַר שְׁלִיחָהַט גַּעַוְואָסְטַ, אַזְ יַעֲנַעַר שְׁוֹנָא אַיזְ אַבְּלַ מְכַנִּיסְ-אָוְרָחַ, דַעְרַפְאָר
אַיזְ עַר גַּעֲקוּמָעַן צַוְ אִים פְּאַרְשָׁטְעַלְטַ אַלְסַ אַן אָוְרָחַ אָוּן גַּעֲבָעַטַן אַ פְּלָאָץ צַוְ
נִעְכְּתִּיגַן. דָעַר אַיְגָגְנִיטִימָעַר הַאֲטַ אִים אַוְיְגָעַנוּמָעַן זַיְעַר פְּרִיְנְטִילִיךְ בְּסֶבֶר פְּנִים
יִפּוֹת, אָוּן גַּעֲגַעַבְּן אֶגְלָעַגְעַר צַוְ שְׁלָאָפַן. אַיְנָמִיטַן דַי נָאָכַטַ, וּוֹעַן יַעֲנַעַר הַאֲטַ זַיְיַ

ארומגעקוקט און געזען אוֹז דער אַיגנטימער מיט זיין משפה זונען פֿאַרְזּוֹנְקָעַן
אין אַטְיפֵּן שלאָפּ, האָט ער שטילערהייט גענוּמָעַן אַשׂוּעָבָל, עַס אַנְגַּעַצְּינְדָן
געַלְיִיגֶט אוֹרֶף אַ באַהֲלָטָעָנָעָם פְּלָאָצּ. דָּעָרָנָאָךְ אַיז ער גָּלִיכּ צָרוּרִיקְעַגְּגָעָן אַין
זִין בָּעַט אַוְן זִיךְ גַּעֲמָכְט וּוְיַעַר שְׁלָאָפּ.

“ראָטְעוּעַט! רָאָטְעוּעַט!” האָבָן זִיךְ פְּלוֹצְלִינְג גַּעהָרֶט די הִיסְטְּרִישָׁע
געַשְׁרִיּוּן פֿוֹן די בְּנִ-בֵּית, וּוּלְכָעַ האָבָן זִיךְ אוֹפְּגַעַוּעַט מיט אַ בהָלה. אַ שְׁרָעָק
הָאָט זִיךְ אַרְוָמְגַעְנוּמָעַן: דָּאָס גַּאנְצָעַ הוֹיוֹן אַיז אַינְגַּעַהְיִלְתּ אַין פְּלָאָמָעַן!!!

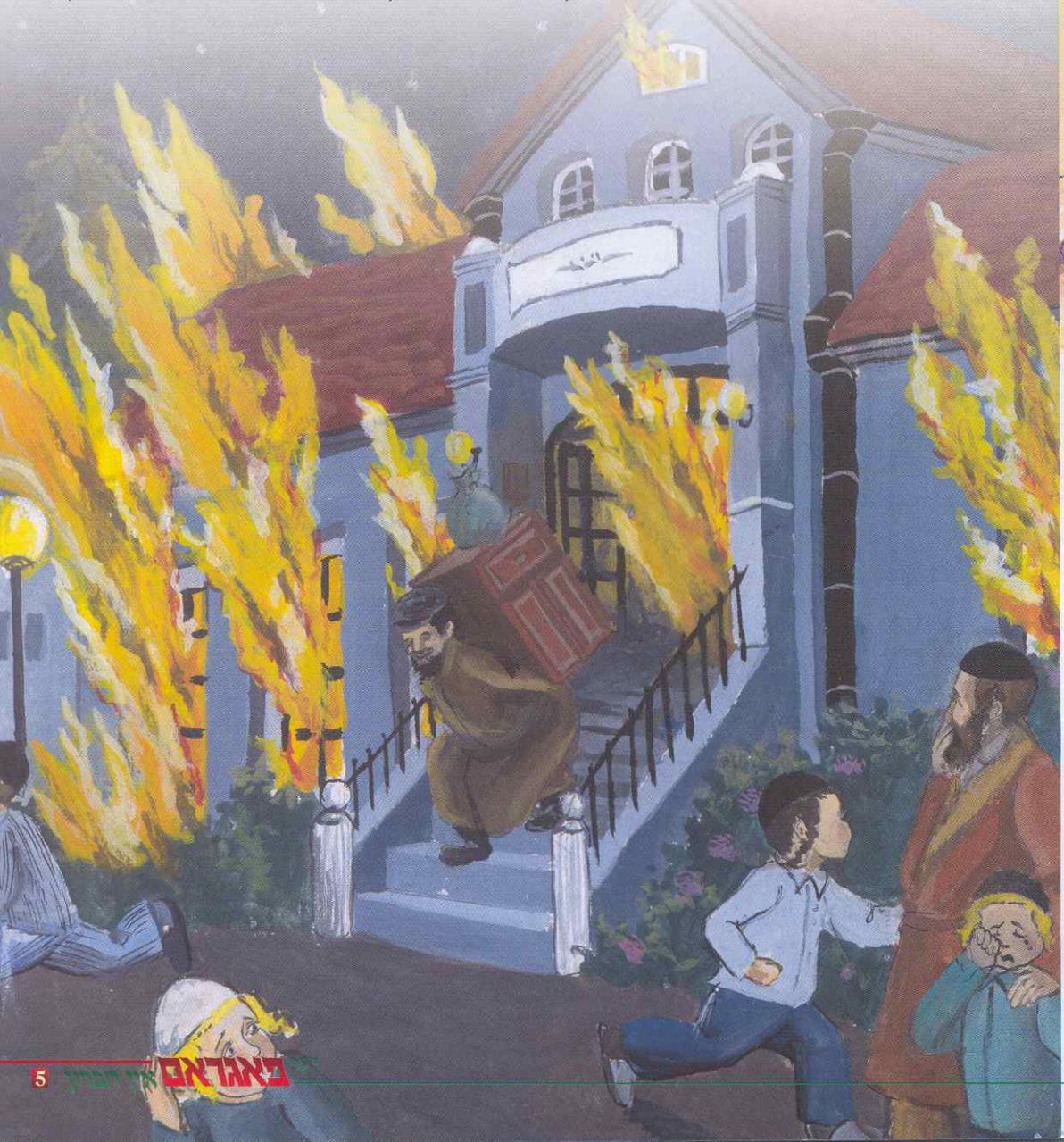

בנסי נסים, האבן זיך די משפחה-מיטגילדער ארויסגערטעווועט פון'ם פייער. זי זענען געשטאנגען אין דרייסן אין די פינסטערניש און קעלט, און זיך צוגעוקט מיט וווײטאג און צער ווי די פייער-צינגען שלונגען אין זיינער גאנצעער האב-און-גורטס. פון גרויס צוטומלטקייט, זענען זיינט נישט אומשטיינד געווען עפעס אפצוראטעוווען פון זיינער פארמעגן.

אויך דער גרויזאמער גאסט, דער אנטינדער פון'ם הויז, האט זיך "אויפגעווקט" מיט א בהלה און ארויסגעוויזן גרויס שרעק. ער איז באלאד ארויסגעלאפַן אינאיינעם מיט די גאנצע משפחה, און האט פראבירט צו צוהעלפן מיט'ן ארויסראטעוווען חפצים און שטוב-זאכן פון די ברענענדיגע פלאמען.

ווײַבָּאלֶד עַר הָאַט דָּאֵךְ יָא גַּעַהַאַט דָּעַם קָאָפְ אֹוִיפְּזַן פְּלָאַן, אָוָן דָּעַרְצָו אִיז עַר גַּעַוּעַן זַיְעַר צַוְּפְּרִידַן אֹז זַיְן 'טְרִיקְ' אִיז אִים גַּעַלוֹנְגַּעַן, הָאַט עַר טָאָקָע מַצְלִיחַ גַּעַוּעַן אֲפַצְוֹרָאַטְעוּעַן מַעַר פָּוּן וּוּפִילְ דִּי בָּאַטְרָאָפְעַנָּעַן זַעַנְעַן גַּעַוּעַן אָוּמְשָׁתָאַנְד צַו רַאַטְעוּעַן.

צַוְּפִּרְיִ, וּוּעַן דָּעַר אַיְגַּנְטִימָעַר אִיז גַּעַגְאַנְגַּעַן אִין בֵּית-הַמְּדָרֵשׁ טְרוּיְעַרְיִג אָוָן פָּאַרְכִּיטְעַרְט, הָאַט עַר דָּעַרְצִילְטַ פָּאֵר זַיְנַע פְּרִינְד דָּעַם אָוְמְגַלִּיק וּוּאָס הָאַט אִים פָּאַסְיְּרַט דִּי נַאֲכַט, וּוּאַזְוִי עַר אִיז גַּעַבְלִיבַּן נַאֲכַט דִּי שְׁרִיפָה בָּעִירָוּם וּבָחָסָרְ כָּל, אָוָן עַר וּוּיְיסְט נַיְשַׁט וּוּאַזְוִי עַר וּוּעַט זַיְקְ יַעֲצַט אַיְינְרִישַׁן מִיטַּא נַיְיעַ דִּירָה, מַעַבְלַ, אָוָן

קלידונג פאר זיך אונ פאר די גאנצע משפהה. "נאך איין מזול, וואס איך האב געהאט די נאכט א גאסט אין שטוב", האט דער איגנטימער דערציילט. "א דענק אים, האבן מיר מצlich געוווען עפעס ארויסצוראטעווען פוןיהם פייער".

"ווער איך געוווען דיין גאסט?" האט מען אים געפרעגט. ווען ער האט זי' געשילדערט ווי אוזו ער זעט אויס, האבן זי' זיך באולד געכאמפט, או דאס איך יענער באקאנטער רשע וואס זי' קענען שוין פון לאנג. "איי, ווי ביטער דו האסט זיך געלאזט ארייננאָן פון אים", האבן זי' אים געזאגט, "ער האט דיך דען געראטעוועט? ! ער איך דער וואס האט אַנגעציגַנדן דיין גאנצע הוויז! ווען נישט אים, וואלטסטו בכלל קיין פייער נישט געהאט! ... דו זאלסט אים מער נישט לאזן איבערטרעטען די שועל פון דיין הויז, אונ דו זאלסט נישט האבן מיט אים קיין שום פארביינדונג, וויל אובייא ווועטסנו נאך האבן פון אים אַזעלכע צרות בייז ער ווועט דיך אינגעאנצן אומגליקליך מאכן! ..."

אבער זידי, איך פארשטי נישט איין זאָך! פארוואס האט דער רשע געהאלפֿן צו רاطעווען די מעבל אונ שטוב זאָך?

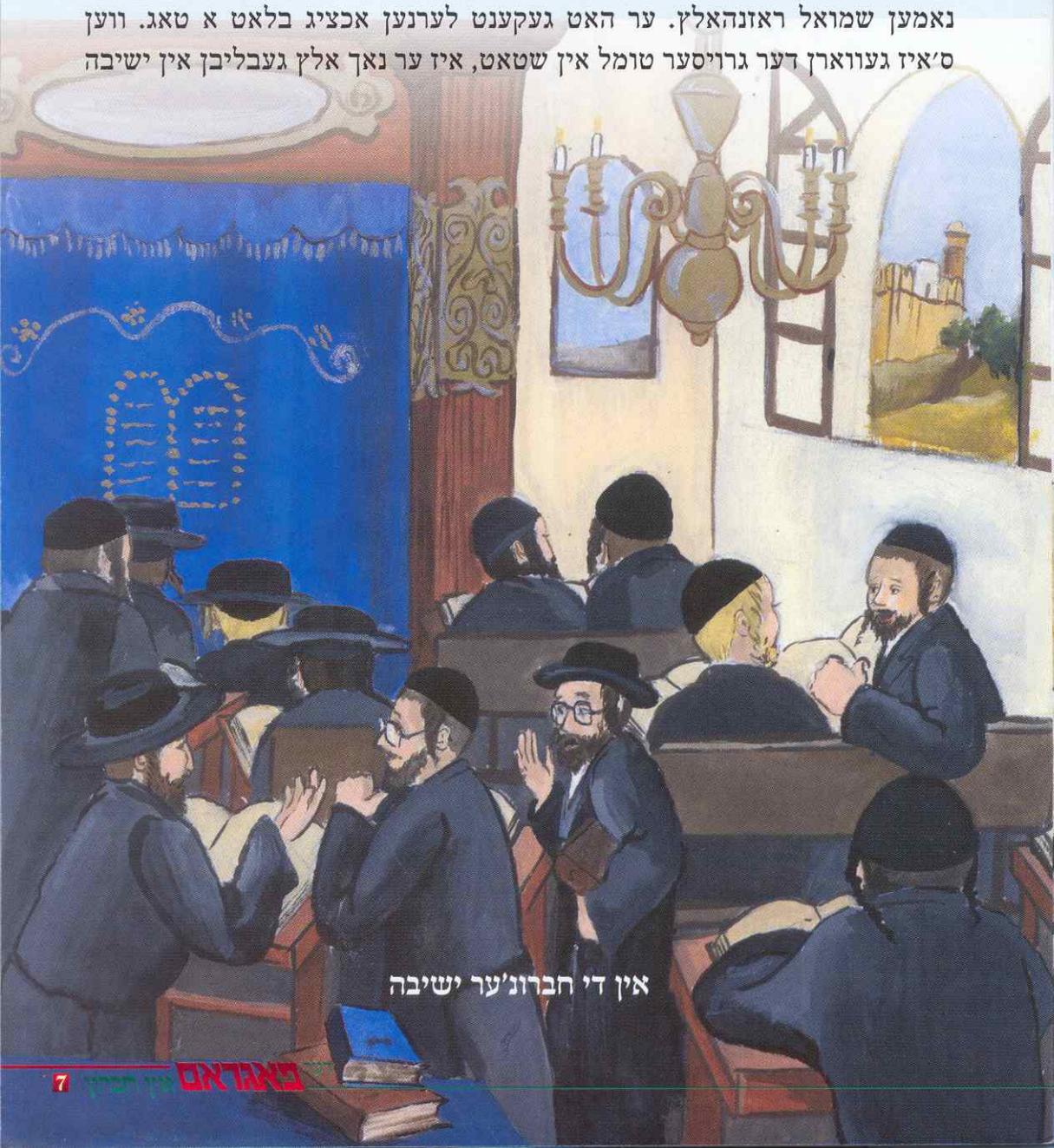
יאנקעלע טיעער, איך זע דו פארשטייסט נישט די טיפקייט פון דעם משל. דער אכזר האט געוואָלט קענען אַנגײַן וווײַטער מיט זינע אָמוּוֹרְדִּיגָּע מעשיים, אונ כדֵי מַעֲנְטָשָׁן זָאָלָן זיך נִשְׁתַּחַתְּ כָּאָפָּן ווּאָס סְאָיְזָן אַמְּתָעָר צִיל, האט ער זיך אַרְוִיסְגַּעַשְׁטָעַלְטָאָס אַפְּינְיָעָר מַעֲנְטָשָׁן ווּאָס רַאֲטָעוּעָט! אַזְוִי אַרְוָם האָבָן נאָר גַּעַצְיָילְטָעָ מַעֲנְטָשָׁן פֶּאָרְשָׁטָאָנָעָן דַּעַם אַמְּתָה ווּאָס דָא גַּיְתָּ פָּאָר. אַבְּעָר לִיְּדָעָר אַנְדְּרָעָ מַעֲנְטָשָׁן ווּאָס האָבָן זיך נִשְׁתַּגְּהִיטָּן פִּון אַיְם זָעָנָעָן נִעְבָּעָךְ בִּיטָּעָר אַרְיִינְגְּעָפָּאָלָן אַיְן זִין נָעָץ.

דער סַאְטָמָאָרְעָרְבָּי זַיְעָ פִּירְט אָוִיס אַז דַּעַר נִמְשָׁל אַיְזָן זַיְעָר פֶּאָרְשָׁטְעַנְדָּלִיךְ. מיט דעם ווּאָס די צִיוֹנִים האָבָן זיך גַּעֲרִיכְתָּ מִיט די פַּעַלְקָעָר, די שַׁלְּעַכְּטָעָה הַינְּטָ, האָבָן זיך אַנְגַּעַזְיָינְדָן דָאָס פַּיְעָר פִּון שָׁנָאת יְהָוָה אַוִּיף די גַּאנְצָע וּוּעָלָט, אַונְ דַּעְרָנָאָךְ שְׁטָעָלָן זיך זַיְעָרְסָ כָּאַילָו זַיְעָן גַּאֲרָ די ווּאָס רַאֲטָעוּעָן! די ווּאָס טְרָאָכָּטָן נִשְׁתַּגְּהִיטָּן, מִינְיָעָן נאָך אַז זַיְעָן טָאָקָעָ די רִיכְתִּיגָּעָ רַעְטָעָרָס פִּון כָּל יְהָוָה. דַּעַר יְצָרָה-הָרָעָ פֶּאָרְבְּלָעְנְדָעָט דַּעַם מַעֲנְטָשָׁן אַרְיִין, אַיְם צוֹ אַרְיִינְכָּאָפָּן אַיְם מִנוֹתָה וּכְפִּירָה דָּלָל.

וּוָס אַיְזָן גַּעַווּעָן אַיְדָעָר די צִיוֹנִים האָבָן אַנְגַּעַרְיִיצָט אַוִּיף אַונְ זַיְעָרְבָּי?
דַּעְמָאָלָטָס האָבָן די אַרְאָבָעָר נִשְׁתַּגְּהִיטָּן אַונְ טְעָרָאִיזְרָט אַזְוִי וּוּי הַיְנָט?

יאנקעלע, דו דערמאנסט מיך א שרעקליכע פאסירונג וואס האט פאסירט אין
חברון שנת חוף". הער מיך גוט צו, כיועל דיר עס דערצילן בקייזר.

אין יאר תוף"ט אייז פארגעקוומען אין חברון א שרעקליכער פאגראם. די
ארaabער זענען אריינגעקוומען אין שטאט, אונז אויסגע'הרג'עט פיל אידן מיט
מייתות משונות, מיט א געוואלדייגע אכזריות. צו ערשת זענען זי"י באפאלן די
באקאנטער "חברון'ער ישיבה", וואו זי"י האבן דורכגעפירט א שרעקליכע שחיטה
אויף די בחורדים. אין די ישיבה האט דעםאלטס געלערנט א גרויסער מתמיד מיט'ן
נאמען שמואל ראונהאלץ. ער האט געקענט לערנען אכציג בלאט א טאג. ווען
ס'אייז געווארן דער גרויסער טומל אין שטאט, אייז ער נאך אלץ געליבין אין ישיבה

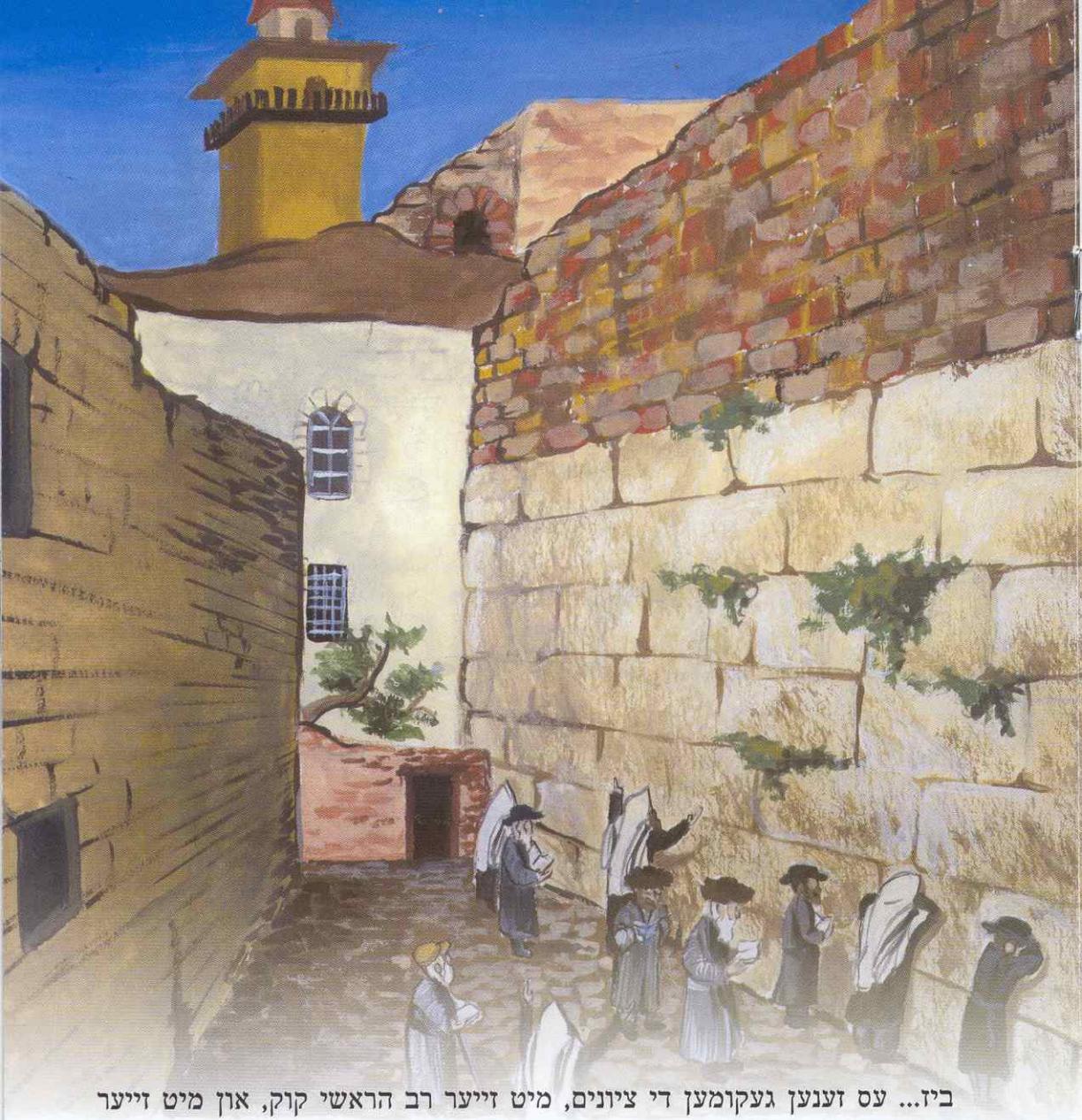
אין די חברון'ער ישיבה

לערכן. ליידער האבן זייל פארגאנסן זיין בלוט בייד אפענע גمرا רחמנא ליצלאַה' ניקום דמו. דערנאָך האבן זייל אוּרוייסגעלאָזט איבערין שטאט צוישן די אידישע איינוואֹינער, געמאָרדעט און גערויבט וויפיל זיינער הארץ האט נאר געגלוּסט.

די אלע זאָן, יאנקעלע, האב איך געהרט פון "מקור ראשון", פון אַיד ווָס האט עס אלֵין ביגעלעבט און איז בנשי נסימ געראטעוועט געווואָרֶן. אין אמריקע האט געווואָינט זיינער אַחשׂוביִער אַיד, רבִי ברוך קאָפְּלָאָן זַיְל, אַתְּלִימִיד פון הרה"ג רבִי ברוך בער לַיְבָאוּיטַשׁ פון קָאָמְעָנִיךְ זַיְל. דעםאלטס, בשעת דער פאגראָם, האט ער געלערט אַין די חַבְרוֹןְעָרֶר יִשְׁבָּה, אַון פון אַים האב איך געהרט דיGANZUCH מעשה באָרכִיכּוֹת. ער האט דערצִילַט: אַז די ווּעָלֶט מאָכְט אַ גַּעֲוָאָלְדִּיגְעַן טעוּת, מיט דעם ווָס סַאיַּז אַנְגַּעַנוּמָעַן אַז די אַראָבעַר זענען באָפָּאָלַן די אַידַּן בְּלוּזַּע צו שטיַּלְזַּיְן זיינער רְצִיחָה. אַוּודָאי אַן אַראָבעַר בְּלִיבְּט אַן אַראָבעַר, אַבעַר פֿונְדַּעַסְטוּוּגַּן האַבָּן זַיְל גַּעַלְעַבְּט פֿרִינְטְּלִיךְ מִיט די אַידַּן, זַיְל האַבָּן גַּעַרְבְּעַט פֿאָר די אַידַּן, גַּעַהְאַנְדְּלַט מִיט די אַידַּן, אַון סַאיַּז גַּעַוּעַן שְׁטִיל אַון רְוָאִיגַּן. "אַיך האַב גַּעַהְאַט אַמְּנָהָגַּן", האַט מִיךְ רְיָ ברְוָך דַּעֲרַצִּילַט, "צַו גַּיְין הַוְּנְטָעָר די שְׁטָאָט חַבְרוֹן, וְוָאַסְגַּעַפְּנִיט זַיְל אַ בּוּסְמַן ווָס סַאיַּז מַקוּבָּל אַז דָּאָס אַיז דַּעַר 'אַשְׁלַ אַבְרָהָם' וְוָאַסְגַּעַפְּנִיט זַיְל אַ בּוּסְמַן ווָס אַז אַזְמַנְתַּעַן דַּי מְלָאָכִים. דַּעַר גַּעַגְנַט אַיז גַּעַוּעַן באָרוּאָינְט מִיט גַּעַצְיִילַטְמַעְטַמְּנָשָׁן. יַעֲדָע פֿינְפֿ-זַעַקְס בְּלָאָק אַיז גַּעַוּעַן אַן אַיְנְצַעְלַנְעַה הַוִּיז. אַון טְרָאַץ דַּעַם האַט מַעַן נִישְׁתַּמְרֵד מַעַן אַז אַזְמַנְתַּעַן... סַאיַּז אַסְכָּה... סַאיַּז אַליְידְגַּעַפְּלָאָז, אַון סַדרְיִיעַן זַיְל דַּאָּרָט אַראָבעַר... יַאֲרָן לְאַגְּגַת מַעַן גַּעַלְעַבְּט מִיט זַיְל בְּשָׁלוּם וּבְשָׁלוּה".

און פֿוֹצְלִינְג אַיז אַלְעָס אַזְוִי אַנְדְּרַשְׁ גַּעַוּוֹאָרֶן... האַט פֿרִיעָר גַּעַזָּגָט, זַיְדִּי, אַז די צִוְּנִים זענען שׂוֹלְדִּיג אַין די אלע רְצִיחָה. זַיְל זענען די ווָס האַבָּן אַנְגַּעַרְיִיצַּט די אַראָבעַר אוּף די אַידַּן. אַבעַר ווִי אַזְוִי? ווִי אַזְוִי האַבָּן זַיְל צַוְּגַּעַבְּרַעַנְגַּט אַט דַּעַם שְׁרַעְקְלִיכְן פֿאָגְרָאָם אַין חַבְרוֹן?

דוּ פֿרְעָגָסְט זיינער גּוּט, יאנקעלע. אַיך ווּעָלְדִּיר עַס מסְבִּיר זַיְן. אין יעַנְעַ צִיִּיטַן, פֿלְעַגְן אלע ערְלִיכְעַ אַידַּן גַּיְין צָום "כּוֹתֵל הַמִּזְרָבִי", זַיְל אוּיסְצּוּגִיסְן דָּאָס הָאָרֶץ צָום באָשְׁעַפְּעַר. אוּיך דַּעַר גָּאוֹן אַון צְדִיקָּבִּי רְבִי יוֹסֵף חַיִּים זַאְנְעַנְפָּעַל זַיְל, פֿלְעַגְט גַּיְין אַהֲרֹן זיינער אַפְּט זַאְגַּן "תִּקְיּוֹן חַצּוֹת" מִיט השְׁתְּפָכוֹת הַנְּפָשָׁה. די אַראָבעַר, ווּעַלְכָּעַ זענען אלע יַאֲרָן גַּעַוּעַן די בְּעַלְיִ-בְּתִים אוּף דַּעַם כּוֹתֵל הַמִּזְרָבִי, האַבָּן זַיְל נִישְׁתַּמְרֵד, ווִיסְנְדִּיג אַז די אַידַּן מִיְּנִינְעַן דַּעֲרַמִּית גַּאֲרַנִּישַׁת; זַיְל זַוְּנַן נִישְׁתַּמְרֵד ווּעַרְן די בְּעַלְיִ-בְּתִים אוּף דַּעַם פֿלָאָז; זַיְל בְּרַעְנְגַּעַן אַפְּילָו נִישְׁתַּמְרֵד קִין בְּעַנְקָן צוֹ זַיְצָן דַּאָּרָט. זַיְל קוּמָעַן נָאָר מַתְּפָלֵל זַיְן אַון זַאְגַּן תְּהִלִּים.

ביז... עס זענען געקומען די ציונים, מיט זיעיר רב הראשי קוק, און מיט זיעיר ציוניסטיישער שטאלץ האבן זי געהאלטן, או מזארף וויזן פאר די ארaabער או מיר זענען נישט קיין פרעמדע אין ארץ-ישראל און מיר דארפֿן זיך נישט רעכגענען מיט זי... זי האבן אנגעהויבן צו מאכן פון דעם כותל א גאנצע שפֿיל. זי פֿלעגן דארט קומען מאכן פֿאָרְזָאָמְלָוְנְגָעַן און פֿאָטְרִיאָטִישׁע רעדעס. אויך אין סאמע תשעה-באָב זענען זי געקומען בחרובות, געגעסן און געטראַינְקָעַן און געהוליעט ה"י.

די רעליגיעזע ציוניסטן האבן זיך געפֿירט דארט מעשה בעל-הבית. זי האבן ארגאניזירט תפילות יעדן טאג, אויפֿגעשטעלט בענק, געבענט און אָרוֹן-קוֹדֶש

מייט א ספר-תורה א.א.וו. ווי פארדשטיינדליך האט דער גרויסער פאָרקייד ערוצעט א פארדאָכט بي די אַראָבער. זיִי זענען געווארן אונטערגעה העצט, אוֹז די אַידַן ווילַן אַיבָּערנָעְמָעַן דעם גאנצַן הַר-הַבִּית. דאס האט זיִי זיִיעֶר אוּפֿיגַעֲבָרוּיזַט. זיִי זענען געלאָפַן פֿאָרְפִּירְן בַּיִּ דָּעֵר רַעֲגִירְוָנְג, אָוֹן די עַנְגָּלָעְנָדָעֵר (וועלכָּע האַבָּן דעַמָּלָטָס גַּהֲעַרְשָׁת אַיבָּעָר אַרְצַ-יִשְׂרָאֵל) האַבָּן טָקָע אַרְוִיסְגַּעְגַּעַבָּן אַ בְּאָפָּעֵל, אוֹז דָּעֵר כּוֹתָל-הַמּוּרְבִּי אַיז דָּעֵר אַיְגָּנָטוּם פָּוֹן די אַראָבער. די אַידַן האַבָּן אַ רָּעֵכָט צַו קּוֹמָעַן דָּאָרט נָאָר אָזַי ווי אַמָּאל, אָוֹן די אַלְעַ נִיעַ זָאָכָן ווָאָס מְהַאַט צּוּגָּעְלִיָּת דָּאָרָף מַעַן אַוּרְקָטָרָגָן.

די צִוְּנוּמִים מייט רב קּוֹק בַּרְאָשׁ, זענען געווארן זיִיעֶר אוּפֿיגַעֲבָרוּיזַט, אָוֹן האַבָּן אוּסְגָּעְרוּפָן אָן עַפְנְטָלִיכָּן קָאמָפָּ קָעְגָּן די רַעֲגִירְוָנְג. זיִי האַבָּן גַּעֲמָאָכָט אַ גְּרוּסִין פֿאָרְזָאָמְלוֹנְג, פּוֹל מִיט הַעַצְעָעָה קָעְגָּן די אַראָבער. אוֹיךְ האַבָּן זיִי אַרְגָּאַנְזִירְט די חַלְצִים פָּוֹן אַלְעַ קִיבּוֹצִים (פְּלַעְצָעָר ווָאוּ די צִוְּנוּמִים האַבָּן גַּעֲוָאַיְנָת גַּעֲוָעָנְלִיךְ אָן עַכְתְּ גּוֹיִישׁע לְעַבָּן) אִין לָאָנד, צַו קּוֹמָעַן דַּעֲמָאַנְסְּטָרִירְן בַּיִּים כּוֹתָל אָום תְּשָׁוָּה-בָּאָבָּ. עַס האַבָּן זִיךְ פֿאָרְזָאָמְלָט אַרְוּם צָעַן טַוִּיזָנְט מַעֲנְטָשָׁן, אָוֹן 'קּוֹק' האַט אוּסְגָּעְשָׁרִיגָּן: "אָוְנוּזָעָר לְאַזְוָּג אִיז: שָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַכּוֹתָל כּוֹתָלָנוּ הַכּוֹתָל אַחֲד"! אָוֹן אַלְעַ צִוְּנוּיסְטָן האַבָּן עַס נַאֲכָגְעָשָׁרִיגָּן.

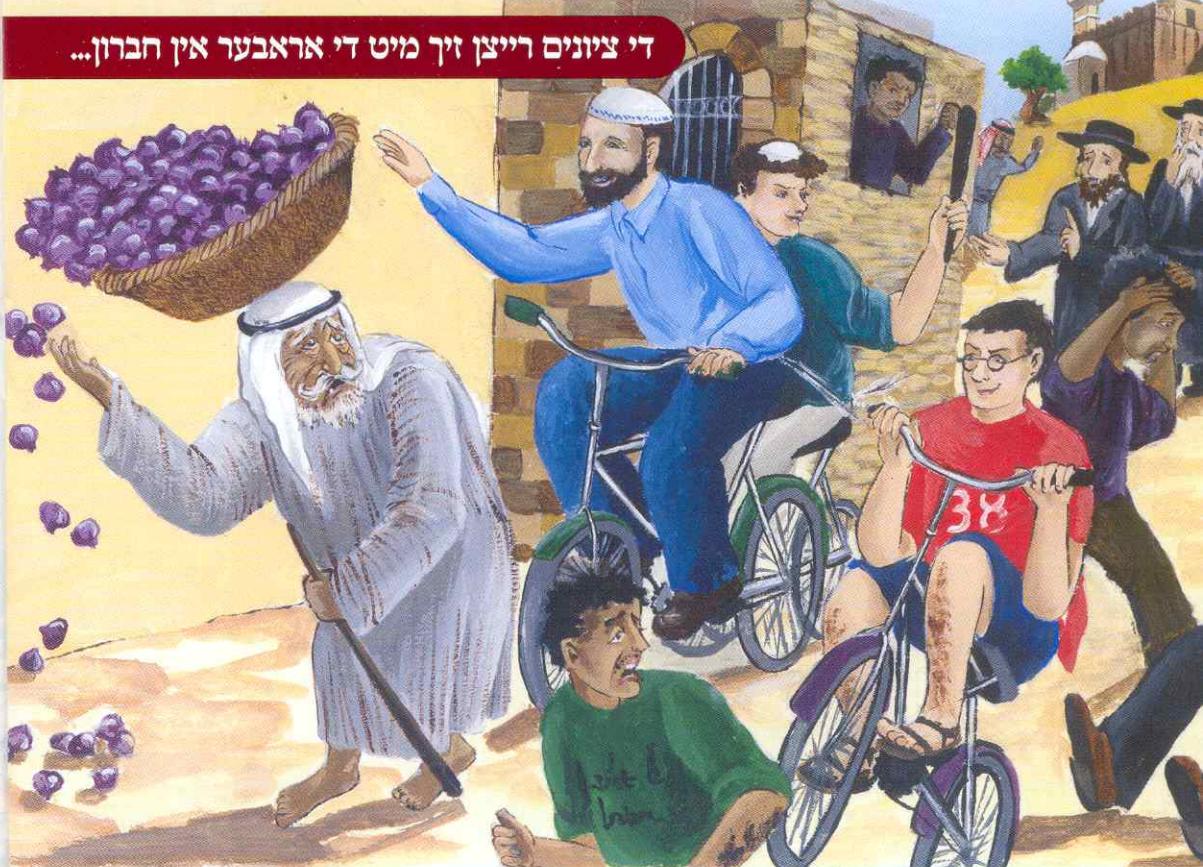
שטעל דיך פאר, יאנקעלע, וואס דאס מיינט: זיין האבן גענומען דעם פסוק "שמע ישראל", דאס היליגסטע וואס כל-ישראל פארמאגט, דער פסוק פון קבלת על מלכות שמים מיט וועלכע אידישע קינדער אין אלע דורות זענען געשפינגען אין פייער און אין וואסער פארין אויבערשטנס וועגן, און זיין האבן דאס אוזו גרויזאם פארשוועכט מיט'ן אroiיסגעמען פון'ס פסוק דעם באשעפערס נאמען!

אבער לאמיר צורייגין צום עניין, יאנקעלע. דאס האט אנגעזיט א גרויסן פייער פון שנאת-ישראל בי די ארaabער. דער הייליגער גאון און צדיק רבי יוסף חיים זאגענפעלד זצ"ל האט אומערמידליך געארבעט אויסצולעשן דעם פייער, איז ערליךע אידן זאלן נישט האבן קיין שם חלק אין די גרויסע מרידה באומות. ער האט געווארנט די ערליךע אידן, איז זיין זאלן נישט אנטיל נעמען אין די פארזאַמלונגען, וויל דאס קען ברענגען גרויסע אומגליקן און בלוט-פארגיסונגען ר"ל.

אין יענען פרײַטאג, י"ז מנהם אב תרכ"ט, האבן זיך הונדערטער ארaabער א לאז געטאָן אויף די קלײַינע ישבים אין גאנץ אַרְצַ-ישראל, און געללאָגן מכות רצח וועמען זיין האבן נאר געטראָפַן. הונדערטער אידן פון אַרְצַ-ישראל זענען ליידער גע'הרג'עט געווארן מיט מיתות משונות. דאס ערGSTUA איז נאך געווען אין חברון.

וואס עפֿעַס האבן זיך די ארaabער פֿאַרְלִיגַּט אויף די שטאט חברון?

כ'וועל דיר דערציילן, יאנקעלע, וואס רביה ברוך האט מיך דערציילט - איז איז חברון זענען געקומען די ציונים מיט גענווער אין די האנט, זיין זענען אַרְמַגְדָּלָה מיט ביציקלעך און מאטאָר-סִיקְלָס און זיך גערײַיצט מיט די ארaabער. וווען מ'האָט זיין געפרעגט, "פֿאַרְוֹוָאָס זענט אַיר געקומען אַהעֲר אַוְיפֿרִיכְצַן די ארaabער?" האבן זיין גענטפערט, "מֵיר זענען געקומען אַיך שִׁיצְּנָן!" די אידן האבן זיך אבער געבעטן בי זיין, "גִּיטְּ אַוּוֹקְ פָּוּן אָוּנָז, מֵיר דָּאָרְפָּן נִישְׁטְּ אַיְיָרָעְ טֻבּוֹת!" אַבער זיין האבן נִישְׁטְּ גַּעֲוָאַלְט אַוּקָגְיַיְן... דָּאָן אַיך נַעֲבָעַךְ גַּעֲשָׁעַן וְוָאָס סְאִיךְ גַּעֲשָׁעַן. פרײַטאג צוֹנָאָכָּס האבן זיך פֿאַרְזַּאְמָלְט הַוּנְדַּעַרְטָעָר אוּפְּגַּעַרְיִיצְּטָע אַבער פָּוּן די דערנענדיגע דערפער, און דורךעפּוּרט מיט אַ וְיִלְדָּעְ רְצִיחָה דַּעַם שְׂרָעְקָלִיכְן פְּאַגְּרָאָם בַּיִּ וְוּלְכָן סְזַעְנָעַן לִיְיָדָר אַוְמַגְעָוָמָעָן צַעְנְדַּלְגָּעָר מַאֲחִינָו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְדוּשָׁים הַיָּד.

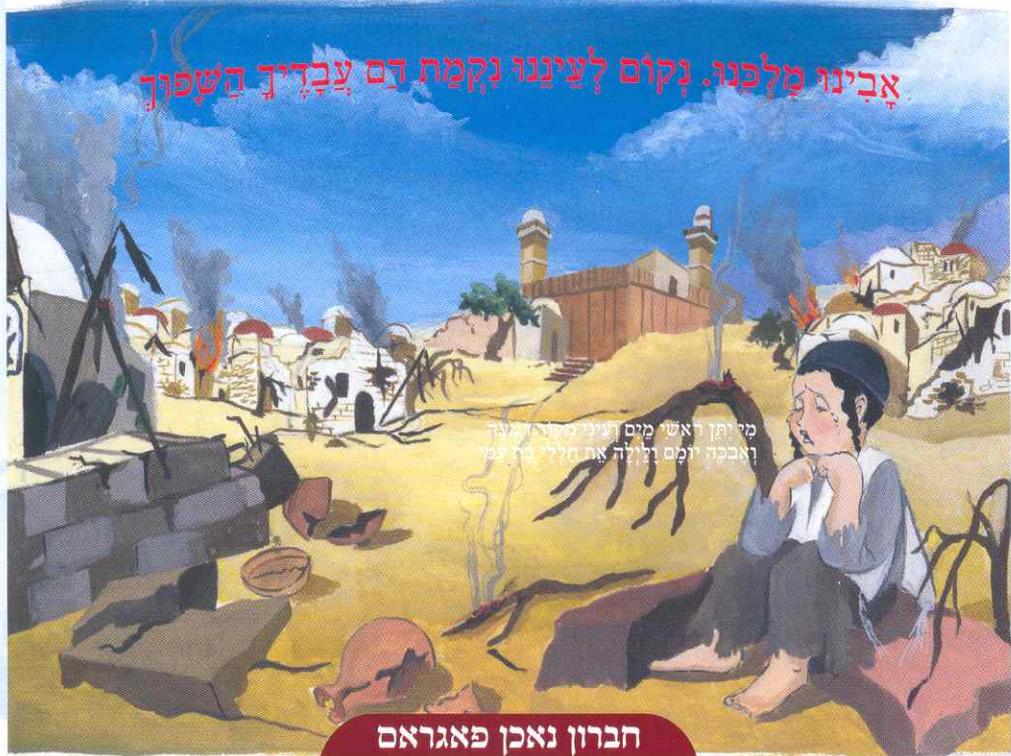

זעסטו, יאנקעלע, ווי די ציונים זענען אלעמאָל געוווען די צינדערס פון'ם
שרעקליבֵּן פֿיעַר? ביז צום היינטיגן טאג, גײַעַן זִי נאָך אלֶיך אַן מיט זִיעַר התגורות
באָומות, אַנְרִיכִינְדִּיג אָוִיפּ אָונֶז די ווילְדַע הַינְט, אָונֶז זִי מאָכְן זִיך נאָך ווי זִי ווילְן
העלפּן פֿאָר כלְ-ישראל!

זִידִי, דִּינְעַן וווערטער האָבן מיר ממש לִיכְטִיג גַּעֲמָאָכְט די אָוִיגַן. יַעֲצַט פֿאָרְשְׁטִי
אַיך שָׁוֵין זִיעַר קְלָאָר, ווי סְאִיז אָוְמְמַעְגְּלִיךְ אָז פֿאָר אָן עַרְלִיכְן אִיך זָאָל נִישְׁט ווּיְיַיְיָ
טאָן צִוְּנוֹת עד דְכָדוֹכה של נְפּוֹשָׁ.

דו האָסט זִיעַר גוֹט פֿאָרְשְׁטָאָנָעַן, מִין קִינְד. די צִוְּנוֹת אֵיז אָ בִּיטְעָרָע
קָאָטָאָסְטָרָאָפּעָ פֿאָרְזִין אִידִישִׁן פֿאָלָק. שָׁוֵין פּוֹן ווּעַן די צִוְּנוֹת האָבן אַנגְעהַבוּבָן
זִיעַר פֿרָאָפְּגָאנְדָע עוֹלה צֹו זִין קִיִּין אַרְץ-ישראל, אָונֶז נאָך מַעַר נָאָכִין גְּרִינְדִּן די
מִדִּינָה אִין שָׁנַת תש"ח, האָבן זִי זִיך שְׂטָעַנְדִּיג גַּעֲקִירִיגַט מִיט די אַראָבעָר. קָוְדָם
זִיעַר עַרְשְׁטָע מַלחְמָה ווּאָס זִי רַופְּן "מַלחְמָת הַשְּׁחוֹרָה", ווּאָס אַסְאָך מַעֲנְטָשָׁן
זָעַנְעַן לִיְדָעָר אָוְמְגַעְקּוּמָעָן רְלִיל אָונֶז מיר האָבן נִישְׁט קִיִּין חַשְׁבּוֹן ווּפְילִיל. דָעָרָנָאָך די
"סִינִי מַלחְמָה" אִין יָאָר תש"ז. שְׁפָעַטָּעָר אִין יָאָר תשכ"ז, ווּעַן סְאִיז פֿאָרְגַּעְקּוּמָעָן

אָבִינוּ מֶלֶכְנוּ. נָכוֹן לְעַיְנָנוּ נְקֻמָתָנוּ כִּם עֲבָדֵין הַשְׁפֹ�

חברון נאכן פאגראם

די "זעקס טאגיגע מלחהה", אוון אין יאר תשל"ד די "יום-כיפור" מלחהה, בי' וועלכע עס זענען געוווען שרעקליכע הריגות ר"ל.

אויסער די אלע זאכן, זאלסטו וויסן יאנקעלע, איז דער עצם גריינדונג פון די מדינה הציונית, דאס וואס ברעננט אויף אידישע קינדער די שרעקליכע אומגלאיקן ר"ל. ווי סיינדרט געברעננט אין גمرا, איז דער אויבערשטער האט אונז באשווארין מיט דריי הארבע שבאות: (1) שלא יעלו בחומה, (2) שלא ימדדו באומות, (3) שלא ידחקו את הקץ. אוון הקב"ה זאגט: אויב איר וועט היין די דריי שבאות, איז גוט, אוון אויב נישט - "אני מתיר את בשרכם בצבאות או באילות השדה" - וועל איך מאכן הפקר איעיר פלייש פאר די הערשן אוון אינדן אויפֿן פעלד ר"ל.

ליידער, מיטין אויפשטעלן אידישע מדינה, האבן די ציונים עובר געוווען אויף אלע דריי שבאות: (1) זיי האבן אויפגעברעננט מאן אידן אינאיינעם מיטין ציל זיך צו באהערשן אויף ארץ ישראל, (2) זיי האבן מורד געוווען אין די פעלקער, אוון (3) פרaabירט זיך אלין צו באפריען פון גלוֹת - וואס דאס האט נאר צונגעברעננט,

נאכמער צו דערוויטערן די גאולה פון אונז. אווי, אווי, וויפיל אידיש בלוט איז
ליידער פארגאסן געווארן, וויפיל קרבנות זענען נעה בער געפאלן, אויפין שרעקליכן
מוזבח פונים ציוניזם! זיין האבן זיך נישט צוגעהערט צום באשעפערס וואָרנוונג,
און דערפּון לײַדְן מיר נאָך לֵידְעֶר בִּיזְדְּן הַיְינְטְּיגְּן טָאג!

ווײַ אָזְזִי זָגַט דָּוד הַמֶּלֶךְ אֵין תְּהִלִּים? "אָם ה' לֹא יְבָנֵה בֵּית - שָׂוָא עַמְלָה בְּוּנֵי
בּוֹ. אָם ה' לֹא יִשְׁמֹר עִיר - שָׂוָא שְׁקָד שְׁמָרָה!" קָעֵן מַעַן זִיךְּ דָעַן בּוּינָן אֶלְאָנד, וּוּעַן
סְּאֵיךְ קָעֵן דָעַם באַשְׁעַפְּעַרְסִיס רְצֹוֹן חַזְוֹ? אַיז דָעַן מַעְגָּלִיךְ צוֹ הַיְתָן דִּי שְׁטָאת, וּוּעַן
דָעַר באַשְׁעַפְּעַר הַיְתָן נִישְׁטָה חַזְוֹ? מִיר זָעַנָּעַן אַגְּגָעוּזִין בְּלוֹיזְ אָוִיףְ רְחַמִּי שְׁמִים, אַז
דָעַר באַשְׁעַפְּעַר זָאַל זִיךְּ דָעַר בָּאַרְעַמְעַן אָוִיףְ אָונָז אָונָז באַשִּׁיצְן פָּוּן אַלְעָם בִּיזְזָן.
און דָעַר וּוּעַג וּי אָזְזִי צוֹ עַרוּעָקָן זִין רְחַמְנוֹת, אַיז נָאָר דָוְרָךְ תְּפִילָה, מְצֻוֹת
וּמְעַשְׁׂתָּן - אָונָז אָוּדָאי נִישְׁטָה מִיטְזָן גִּיאַן קָעֵן דִּי אַנוּזְיַזְגָּעָן פָּוּן דִּי תּוֹרָה הַקְ' חַזְוֹ!
אַיךְ הָאָב דִּיר נָאָךְ אַסְאָךְ צוֹ דָעַצְיְילָן, יַאֲנְקָעַלְעָ, וּוּאָס דָעַר צִיּוֹנִים, דָעַר אַבִּי
אַבּוֹת הַטוֹּמָה הָאָט אַפְּגָעַתָּן פָּאָרָן כָּלְ-יִשְׂרָאֵל, סִיּוּרְוָהָנוּת אָונָז סִיּוּרְבָּוּת.
כִּיוּעַל עַס שְׁוִין אָבָעַר מָזָן אַוּוּקְלִיְיגָן אָוִיףְ אַצְוַיְיטָן מָאָל - גִּיבְ נָאָר אַ קָּוּקָ
אוּפִין זִיגָעָר!

אוּ-אָה! כִּיהָאָב גַּאֲרְנִישְׁטָ גַּעַשְׁפִּירָט וּי דִי צִיִּיט לְוִיפְטָ... אַיךְ דָאָרָף זִיךְ שְׁוִין
טָאָקָע שָׁנָעַל צָוְגְּרִיְיטָן, אַנְצּוּקְוּמָעָן אֵין חָדָר בָּאַצְיְיטָנָס. אַיךְ מָזָן אַנְנָעָמָעָן אַט דָעַם
מִיטְלָ, וּוּאָס נָאָר דָאָס קָעֵן אָונָז רָעָטָן אַינְסָמָשׁוּעָרָן צָוְשָׁתָאָנד אֵין וּוּלְכָעָ מִיר
גַּעַפְּנוּעָן זִיךְּ; אַיךְ מָזָן זִיךְ שְׁטָאָרָקָן אֵין תּוֹרָה אָונָז חַפְּילָה!

אָוּדָאי, סִשְׁטִיְיט דָאָךְ שְׁוִין - "הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב" - אַונְזָעָר כְּה אַיז נָאָר אַין מַוְילָ,
נִשְׁטָה אַינְסָמָשׁוּעָרָד. דָאָס אַיז אַונְזָעָר אַיְנְצִיגָע שִׁיצְוָנָג אָונָז רַעֲטָנָג, אַין וּוּלְכָעָ מִיר
דָאָרְפָּן זִיךְּ פָּעָסָט אַנְהָאָלָטָן אֵין אַלְעָ אַוְשָׁטָעָנָדָן, אָונָז אַיְבָּעָרָהוּיְפָט אֵין דִי יַעַצְטִיגָע
צִיִּיט, וּוּעַן מַקָּעֵן נִשְׁטָה וּוּסָן וּוּאָס דָעַר קַוְמָעַנְדִּיגָעָר טָאג וּוּעַט בַּרְעָנָגָעָן. מִיר
דָאָרְפָּן הַאָלָטָן אֵין אַיְין מַתְּפָלָל זִין אָונָז אַיְנְרִיסָּן הַיְמָלָעָן, אַז סִיאָל שְׁוִין בְּטָל
וּוּעָרָן דָעַר מְלָכוֹת הַמִּינָוֹת, אַז קִיְין מְלָחוֹת אָונָז בְּלָוט-פָּאָרְגִּיסָּוֹגָן חַזְוֹ.

וּי אַיז עַס מַעְגָּלִיךְ, זִיךְּ? דִי גַּאנְצָעָ מִדְיָנָה זָאַל אַפְּגָעְוּוִישָׁט וּוּעָרָן, אַז דָעַם וּוּאָס
סִיאָל קָאָסְטָן חַזְוֹ אַידִישָׁ בְּלָוטָ? קָעֵן דָעַן זִין אֹזָא זָאַק?

הָעָר מִיךְּ צָו, יַאֲנְקָעַלְעָ טִיעָרָעָרָ. דָעַר רְבוּנוֹ-שְׁלָ-עוֹלָם הָאָט זִיךְּ שְׁוִין זִיְנָעָ וּוּעָגָן,
מִדָּאָרָף אִים כְּבִיכְוָל קִיְין עַצְוָת נִשְׁטָה גַּעַבָּן. פּוֹנְדָעָסְטָוּעָגָן הַאָבָן מִיר שְׁוִין פָּאָר
נִשְׁטָה-וּוּיְטָעָתָקָה צְרוּרִיק, אַלְיָין מִתְּגַעַעַהָאָלָטָן אֹזָא עַרְשִׁיְנוֹנָג - וּי אַוְמְגָלְוִיבְּלִיךְ
דָאָס אַיז: דִי קָאָמְנוּסְטִישָׁעָ רְוּסָלָאָנד, וּוּלְכָעָ אַיז גַּעַוּעָן אַרְיזָיגָע הַעֲרָשָׁאָפָט, פָּוּן

די שטארקסטע מאכטן אין די וועלט, איז צוונישט געוווארן איבערנאנכט - אן קיין שום מלחמה, און אן קיין אין שאס ! ! את דער מעכטיגער "אייזערנער פארהאנג", צו וועלכן אלע האבן געלליקט מיט גרויס שרעך און זיך אפילו געפארקט צו גיין קעגן זיך אין מלחמה, איז זיך אין א העלן טאג צופאלן - ווי ס'וואלאט געוווען נישט מער ווי א זיפן בלאוז ! אין ווילדסטען חלום, וואלאט נישט געקענט איינפאלאן פון פריער, איז דער מעכטיגער "רוסישער בער" - ווי רוסלאנד איז דעםאלטס גערופן געוווארן - זאל זיך אזוי צווזאמפאלאן, און נאך דערצו זאל עס נישט קאסטן קיין אין איינציגן קרבן.

אווי איז עס, ביים באשעפער איז אלעס מעגליך. לאמיר בעטן ביים באשעפער, מיר זאלן שוין זוכה זיין בקרוב בימינו איז דער שלטונן הכהופרים זאל בTEL וווערן, אן קיין שום צער ונזוק פאר קיין אין איד, און ס'זאל שוין נתגלה וווערן דער כבוד שמימים במחאה, אמן.

כל הזכויות שמורות
להוצאת ספרים "דרכָ אבותָ"
ת.ד. 57314 ירושלים